

TÜRK ve ANADOLU MITOLOJİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Mutlu KAYA

MİTOLOJİ

- Yunanca; mitologia (μυθολογία), mithos (μυθος) yani “söylenen ya da duyulan söz” ve logos (λογος) yani “konuşma” kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur.
- Eski Yunan’da “geçmişte söylenenlerin tekrar edilmesi “ gibi bir anlam barındırmaktayken zamanla Batı dillerinde “efsane” anlamı kazanmıştır.
- Çağdaş kullanımda, *mitoloji* ya belirli bir din veya kültürdeki mitlerin bütünü tanımlar (örneğin: Yunan mitolojisi, Türk mitolojisi, Hint Mitolojisi) ya da mitlerin incelenmesi, yorumlanması, toplanması (belki yeniden oluşturulması) ve benzeri çalışmaları içeren bilgi, bilim dalını tanımlar.

Mitoloji, *Concise Oxford English Dictionary*'de;

- a) Mitlerin, özellikle de belirli bir dinî veya kültürel geleneğe ait olanların, bir bütünü,
- b) Yaygın anlamda benimsenmiş fakat abartılmış veya kurgusal bir hikâyeler veya inançlar kümesi,
- c) Mitlerin incelenmesi (bilimi);
- Ana Britanica'da ise mitoloji, “belirli bir uygarlığa ya da dinsel geleneğe özgü inançları, uygulamaları, kurumları ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla görünüşte gerçekten yaşanmış olayları aktaran, çoğunlukla kökeni bilinmeyen ve en azından kısmen geleneğe dayanan söylenceler toplamı” şeklinde tanımlanmaktadır.

MİT

- Kutsal ve gerçek kabul edilirler,
- İlkel insanın dünyayı ve kendisini anlamlandırmak amacıyla sorduğu “neden” ve “nasıl” lara o dönemin şartları içerisinde verdiği cevaplardır.

MİT

- Mit, yalnız eski insanı veya ilkelleri çevreleyen bir bilim dalı değildir. Aynı zamanda modern dünyada yaşayan insanı, çevresini, toplumu ve insanın Tanrı'ya ve koruyucu ruhlara bakışının toplamı olan ilk bilim dalıdır.
- MİT kesinlikle ilkelik değildir. Bugün dünyanın en gelişmiş toplumlarının kendine has mitolojileri vardır.

MİT

- MİT'lerle ilgili dil bilimciler, etnologlar, sosyologlar, halkbilimciler, antropologlar, tarihçiler ve din bilimciler derin araştırmalar yapmışlardır.
- Bütün büyük medeniyetlerin gelişmiş mit örnekleri ve mitolojileri vardır.
- Greklerin mitlerinin büyük bir kısmı Hesiod ve Homer tarafından toplanarak tasnif edilmiştir.
- Yakındoğu ve Hindistan'daki mitolojik gelenekleri din adamları tespit etmiştir.

MİT

- William R. Bascom'a göre "mitler dogmanın temelidir. Genellikle kutsal ve çoklukla ayin ve törenlerle ilişkilidirler.
- Ana karakterleri insanoğlu değildir ama mit içindeki karakterler insan tavır ve davranışlarını sergilerler.
- Mitler dünyanın, insanın, diğer varlıkların, coğrafi koşulların, vb. oluşumunu, kaynağını, niteliklerini açıklar.

MİT

- Mitoloji, gerçekleri aklın alamayacağı bir biçimde yansıtan dil ve düşüncenin bütün imkanlarını bir araya getirmekle varlığın oluşumunun, ilkel toplumların bu var oluş sürecinde yerinin ve kaosu kozmosa dönüştüren mutlak gücün öyküsüdür.

Mitolojinin Özellikleri

- Mitler konu itibarıyla **tanrıları, kahramanları ve doğüstü varlıkları** konu alan anlatılardır. Uyumlu bir sistem içerisinde düzenlenmiş olup, çoğunlukla geleneksel sözlü aktarımlar yoluyla (ozanlar, baksılar, manasçılar, rahipler) yayılarak canlı kalırlar.
- Sıklıkla ilgili oldukları topluluğun dinî veya ruhânî yaşantıları ile bağıntılı olan mitler, topluluktaki bu ruhânî mevkilerini kaybettikleri zaman, yani topluluğun ruhânî yapısıyla aralarındaki bağ koptuğu zaman, mitolojik niteliklerini yitirir ve folklorla ait söylenceler veya peri masalları haline dönüşürler.

Mitolojinin Özellikleri

- Efsaneler sıklıkla gerek evrenin gerekse yerel bölgenin ortaya çıkışını açıklama amacı taşır.
- Örneğin sırasıyla yaratılış efsaneleri ve kuruluş efsaneleri gibi...
- Efsaneler ayrıca doğa olaylarının, başka şekilde açıklanamayan kültürel âdetlerin açıklanması amacıyla da taşır.
- Genel olarak efsanelerin doğal anlamda basit bir izah sunmayan herhangi bir şeyi açıklamak için kullanıldığı da söylenebilir.

Mitolojinin Özellikleri

- Mitolojisiz bir halk, mitsiz bir ülke olmaz.
- Sözel ve sanatsal, halk kültürü her zaman kendi içinde mitolojinin en derin izlerini taşır.
- Arkaik mitolojik efsanelerden başlayarak büyülü öyküler, tören folkloru ve bilmecelere kadar tüm halk kültürü türlerinin kaynağı mitolojidir.

Mitolojinin Özellikleri

- Mitoloji, milli kültür ve etnik-kültürel değerlerin doğru anlaşılması bakımından ilk kaynaktır.
- Bir semboller bilimi olup mistik anlamlar içeren mitoloji, milli-geleneksel kültürün kaynağı ve tarihsel olarak en eski şeklidir.
- İlk inanış sistemleri çağında yaratılmış sözler yaşadıkça, mitolojinin kuralları çerçevesinde yaşanır, düşünülür ve davranılır.

Mitolojinin Özellikleri

- Geleneksel düşünce ve davranış şekillerinin temelini de bu kurallar oluşturur.
- Mitte, insan uygarlığının ilk bilgileri ve ilk dini inanışları yansımasını bulur.
- Mitte kavrayış anlayışı, geleneksel anlamıyla anlaşılan bilgi kazanmak değil, bir dünya görüşüdür.

Mitolojinin Özellikleri

- Batı dünyası uzun zaman mitolojiyi yalnız Yunan ve Roma Mitolojileri bağlamında düşünmüş, kendi kültür çevresini bu mitolojik sistem dahilinde kurmuştur.
- Medeni dünya ve vahşi dünya ayırımı kültürlerin yüksek ve aşağı diye ikiye ayrılmasına neden olmuş, mitoloji bir dizi kültürel öğeler gibi yalnız medeni dünyaya, yüksek kültür taşıyıcılarına ait olarak görülmüştür.
- Teoriler de bunu desteklemiş, medeni dünyanın dışındaki kavimlerin mitolojik olguları hiçe sayılmıştır.

Mitolojinin Özellikleri

- Türk Mitolojisi de uzun zaman bakir bir alan olarak kalmış, yalnız 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra araştırma konusu olmuştur.
- Oysa yazılı belgelerin kısıtlı olmasına bakmaksızın Türklerin halen de canlı olan mitolojik olguları vardır; ki Batı dünyası bunu çoktan kaybetmiştir.
- Folklor düşüncesinde varlığını sürdüren ve Şamanist öğelerde mevcut olan Türk Mitolojisi özelliği ve zenginliğiyle diğer halkların mitolojilerinden ayrılmaktadır.

Mitolojinin Özellikleri

- Mitoloji eski insanın eğitim sistemi olarak kabul edilebilir.
- Doğa ve toplumdaki olaylar insanı eğiterek onu hayata hazırlayan birer felsefi kanıtlar rolünde meydana çıkar.
- Bu manada mitoloji gerçekliğin yansıması gibi anlam belli eden mitolojik bilgilere dönüşmüş durumdadır.
- Demek ki mitoloji olayları değil, olayların meydana çıkma sebeplerini açıklar, reel dünyanın resmini çizmez ama bu dünyanın simgelerle algılanmasını sağlar.

Mitolojinin Özellikleri

- Mitler tarih öncesi dönemlerde oluştuğu için onların izlerini bulmak, aslına ulaşmak, hatta hangi millete ait olduğunu belirlemek araştırmacılar için oldukça zordur.
- Mitlerin en belirleyici özelliği **inançla ilgili olmasıdır**. Belki de bu yönü mitlerin yok olmamasını, günümüze kadar taşınmasını sağlamıştır.

Kaynakça

- Çoruhlu, Y. (1999). *Türk mitolojisinin ABC'si*. Kabalıcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin anahatları* (Vol. 10). Kabalıcı Yayınevi.
- Türk Mitolojisi Ders Notları. (2019). TÜBA.